

of the verbal continuation of the talent of the wonderful artist. The article shows the innovation of T. Shevchenko in the modal organization of poetic texts, the correlation between his finds and new stylistic devices that were introduced by A. Pushkin who greatly enriched the literature.

Key words: cognitive theory of modality, analysis of poetic text.

REFERENCES

- Britsyn V. M. Kohnityvni aspekty teorii modal'nosti [Cognitive aspects of modality theory] // *Movoznavstvo*. 2013. № 2 – 3. S. 128 – 148 [in Ukrainian].
- Britsyn V. M. Modal'na hramatyka yak novyy napryamok semantyko-syntaksychnoho vyvchennya movy [Modal grammar as a new direction of semantic-syntactic study of language] // *Movoznavstvo*. 2006. № 3. S. 101 – 110 [in Ukrainian].
- Britsyn V. M. Modal'nist'i predykatyvnist': liniyi rozmezhuvannya y protystavlennya [Modality and predicativeness: lines of demarcation and opposition] // *Movoznavstvo*. 2015. ? 2. S. 77 – 85 [in Ukrainian].
- Vinogradov V.V. O kategorii modal'nosti i modal'nykh slovakh v russkom yazyke [About the category of modality and modal words in Russian] // *Issledovaniya po russkoy grammatike: izbrannyye trudy*. Moskva, 1975. S. 53 – 87 [in Russian].
- Lotman YU. M. Analiz poeticheskogo teksta: struktura stikha [Analysis of the poetic text: the structure of the verse]. Moskva: Prosveshcheniye, 1972. 271 s. [in Russian].
- Mel'nychuk O. S. Rozvytok struktury slov'yans'koho rechennya [Development of the structure of the Slavic sentence]. Kyiv: Nauk. dumka, 1966. 324 s. [in Ukrainian].
- Revzina O. G. Metody analiza khudozhestvennogo teksta [Methods for analyzing literary text] // *Struktura i semantika khudozhestvennogo teksta*. Moskva, 1998. S. 301 – 316 [in Russian].
- Todorov Tsv. Poetika [Poetics] // *Strukturalizm: «za» i «protiv»*. Moskva, 1975. S. 37 – 113 [in Russian].
- Khrakovskiy V.S., Volodin A.P. Semantika i tipologiya imperativa. Russkiy imperativ [Semantics and typology of the imperative. Russian imperative]. Leningrad: URSS, 1986. 270 s. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12. 04. 2021

УДК 811.161.2'0+811.161.1'0

ПАВЛО ЖИТЕЦЬКИЙ І ТИПОЛОГІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Володимир Глущенко

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
германської та слов'янської філології,
Донбаський державний педагогічний університет,
Слов'янськ, Україна
e-mail: sdpunauka@ukr.net
ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

АНОТАЦІЯ

Значним внеском не тільки в україністику, а й у славістику в цілому стала книга П. Г. Житецького «Очерк звуковой истории малорусского наречия». Саме Житецькому належить заслуга постановки проблеми зв'язку вокалізму і консонантизму в історії української мови і тим самим в історії слов'янських мов узагалі. Теза Житецького про те, що в слов'янських мовах та в їхній історії «бідний» вокалізм поєднується з «багатим» консонантизмом і навпаки, заклала основи історичної типології слов'янських мов (на фонологічному рівні) і виявилася дуже продуктивною в мовознавстві ХХ ст. Вона стала основою поділу слов'янських мов на два типи – вокалічний і консонантний, які було інтерпретовано як у синхронічному, так і в діахронічному аспекті (О. В. Ісаченко, К. В. Горшкова, В. В. Іванов, В. В. Колесов).

Житецьким було реконструйовано системи архетипів і системи фонетичних законів з подібним механізмом (об'єднаних спільною причиною). Завдяки цьому історія фонетичної системи української мови в трактуванні Житецького виступає як ланцюг причинно пов'язаних фонетичних процесів на рівні підсистем (вокалізм і консонантизм) і ознак звуків (сила і слабкість, глухість і дзвінкість, твердість і м'якість приголосних). Це й зумовило те, що концепція зв'язку вокалізму і консонантизму в історії української мови Житецького зберегла актуальність у порівняльно-історичному й типологічному мовознавстві ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Ключові слова: історія української мови, зв'язок вокалізму і консонантизму, фонологічний рівень, типологія слов'янських мов.

Вступ. Безперечно, одним з важливих завдань славістики кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст. стало подолання розриву між підсистемами голосних і приголосних. Розв'язання цього завдання пов'язують іменами О. О. Шахматова та Р. О. Якобсона (Журавлев, 1987: 485). Наш аналіз свідчить: проблему зв'язку вокалізму і консонантизму в історії слов'янських мов поставив український мовознавець Павло Гнатович Житецький. Проте цей факт певний час (до виходу наших досліджень) залишався невідзначеним. Ситуація змінилася після виходу наших студій (Глущенко, 1998: 82–84, 91–94; Глущенко, 2001; Глущенко, 2020), проте висвітлення проблеми ми не вважаємо вичерпним.

З цього випливає **актуальність** пропонованого дослідження, пов'язана з нашим бажанням розкрити питання повніше й акцентувати увагу на типологічних аспектах проблеми.

Метою статті є установлення внеску Житецького у розв'язання проблеми зв'язку вокалізму і консонантизму в історії слов'янських мов, отже, у формування історичної типології слов'янських мов.

Ця мета конкретизується в таких **завданнях**: 1) розкрити погляди Житецького на зв'язок вокалізму і консонантизму в історії слов'янських мов, насамперед

української; 2) установити внесок Житецького у розв'язання зазначеної проблеми; 3) з'ясувати фонологічний зміст концепції Житецького та її вплив на формування типології слов'янських мов.

Матеріал та метод дослідження. Матеріал дослідження склали наукові лінгвістичні тексти. Це книга Житецького «Очерк звуковой истории малорусского наречия», праці його сучасників О. О. Потебні та М. О. Колосова, а також студії мовознавців, які розвивали ідеї Житецького в ХХ ст. (О. В. Ісаченко, К. В. Горшкова, В. В. Іванов, В. В. Колесов). У статті використано актуалістичний метод як метод лінгвістично-історичних досліджень.

Результати та дискусія. Праця Житецького «Очерк звуковой истории малорусского наречия» (Житецкий, 1876) увійшла в золотий фонд україністики та, з нашого погляду, слов'янського мовознавства в цілому. Як нам видається, своїм успіхом ця книга зобов'язана тому, що в ній розглядувані автором фонетичні (фактично – фонологічні) зміни об'єднано у струнку систему. Системний підхід до фонетичних (фонологічних) явищ у діяхронії реалізовано тут у запропонованій Житецьким концепції зв'язку вокалізму і консонантизму в історії української мови (Глушенко, 1998: 91; Глушенко, 2001: 49).

Як свідчить проведений нами аналіз, Житецькому, так само як іншим лінгвістам кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст. (ідеться про передфонологічний етап), було притаманне інтуїтивне трактування фонем як звукотипу.

Значну увагу в книзі Житецького приділено опису позиційних і комбінаторних змін голосних і приголосних української мови в діяхронічному аспекті. Проте український мовознавець розглядає не тільки зв'язок голосних і приголосних у мовленнєвому потоці. Житецький розкриває зв'язок самих підсистем вокалізму і консонантизму. У межах цих підсистем кожне фонологічне явище органічно включене в загальну концепцію, впливає з неї.

При цьому певна фонологічна зміна (занепад редукованих голосних) виступає причиною низки інших фонологічних змін: занепад редукованих спричиняє «ланцюгову реакцію» у вокалізмі та консонантизмі «спільноруської» (у сучасній термінології – прасхіднослов'янській) мови, а згодом у вокалічній і консонантній підсистемах окремих східнослов'янських мов (української, російської, білоруської).

За Житецьким, у вокалізмі це повноголосся та дифтонгізація [o], [e] в нових закритих складах (у термінології Житецького – «двоголосся»); вони є замініми процесами, викликані намаганням «відновити» вокалізм, ослаблений занепадом редукованих. Отже, між повноголоссям і «двоголоссям» Житецький встановлює внутрішній зв'язок (Житецкий, 1876: 64, 108, 153, 264–265).

Якщо говорити про консонантну підсистему, то це низка змін у говорах прасхіднослов'янської мови. Житецький поділяє ці говори на два типи, які він кваліфікує як однаково давні. Першому типу притаманне «підсилення» вокалізму та «ослаблення» консонантизму (це майбутні українські, білоруські та деякі російські говори). Другий тип характеризується «ослабленням» вокалізму та «підсиленням» консонантизму (сюди автор відносить переважну більшість майбутніх російських говорів) (там же: 209–211).

Цілком логічно, що Житецький зосереджує увагу саме на говорах першого типу. Якщо звернутися до історії говорів цього типу, то тут «підсилення»

вокалізму передувало «ослабленню» консонантизму (там же: 265). «Слабкий» консонантизм виявився в переважанні дзвінких приголосних над глухими (зокрема, у відсутності або слабкому розвитку оглушення дзвінких); найбільш послідовно ця особливість реалізувалася в південно-східному наріччі (у сучасній термінології) української мови (там же: 210–213).

Відзначимо: як і О. О. Потебня, Житецький зосереджує увагу на «кількісних змінах приголосних», але трактує це явище вужче: до «кількісних» він відносить лише зміни приголосних за участю голосу і шуму.

Поряд з «кількісними» Житецький розглядає «якісні» зміни приголосних; вони, на думку вченого, відбувалися внаслідок пом'якшення приголосних перед [j] та голосними переднього ряду (там же: 220). Водночас звернення до деяких інтерпретацій Житецького показує, що він був схильний розглядати «якісні» зміни приголосних як різновид «кількісних» (там же: 218, 220), можливо, під впливом Потебні (Глушенко, 1998: 78–81).

Так, за Житецьким, подовження пом'якшених приголосних у сполученнях «приголосний +[j]» було спричинене необхідністю компенсувати певне «ослаблення» вокалізму, що виникло внаслідок занепаду редукованих. На думку вченого, «пом'якшено-подвоєні приголосні з'явилися для поновлення ослаблого консонантизму», вони є «навіть необхідним наслідком кількісного занепаду приголосних» (Житецкий, 1876: 217). Отже, подовження приголосних унаслідок йотації Житецький відносив до «кількісних змін приголосних», але, на відміну від Потебні, він інтерпретував подібні випадки не як «ослаблення», а як «підсилення» приголосних, аргументуючи це тим, що [j] переходить у звук, більш сильний, ніж сам (j) (там же: 218).

Житецький дослідив і зміни [л] і [в] в [ў]. Ці переходи вивчав і Потебня як різновид «ослаблень» (Глушенко, 1998: 80–81). Житецький же розглядав їх як «вокалізацію» (Житецкий, 1876: 158). Звук [ў] на місці [л] і [в] Житецький назвав одним з «неминучих супутників звучного консонантизму» (там же: 211). Нескладовий [ў] є не тільки в українській мові, а й у білоруській та в деяких російських говорах (там же).

За спостереженнями вченого, у плані реалізації категорії дзвінкості/глухості приголосних білоруська мова більш близька до української, ніж до російської. Висуваючи це твердження, Житецький відзначає його гіпотетичність, пов'язану з недостатністю фактичного діалектного матеріалу.

Отже, у межах концепції зв'язку вокалізму і консонантизму в історії української мови Житецький розглядає історію фонетичних явищ, між якими він встановлює причиново-наслідковий зв'язок. Велике значення для подальших історико-фонетичних досліджень мало намагання Житецького вийти за межі фонетичного оточення і виявити причини, що діють у самій фонологічній системі.

Проведене нами фронтальне вивчення праць ХІХ ст. – 30-х рр. ХХ ст. засвідчило, що саме Житецькому належить заслуга постановки проблеми зв'язку вокалізму і консонантизму в історії української мови і тим самим в історії слов'янських мов узагалі (Глушенко, 1998: 91; Глушенко, 2001: 49). Попри традиційний погляд, згідно з яким реалізація необхідності подолати розрив між вокалізмом і консонантизмом уперше представлена в студіях Шахматова та Якобсона (див. вище), аналіз розглядуваної книги Житецького в контексті

тогочасної лінгвістики свідчить, що пріоритет у постановці проблеми зв'язку вокалізму і консонантизму в історії слов'янських мов належить саме йому.

Ми особливо хотіли б підкреслити, що «Очерк звуковой истории малорусского наречия» є значним внеском не тільки в україністику, а й у славістику: розв'язання проблеми зв'язку вокалізму і консонантизму на матеріалі будь-якої слов'янської мови має велике загальнославистичне значення (Глушенко, 1998: 92).

Варто відзначити, що Житецький пише про однобічний зв'язок вокалізму і консонантизму, а не про їх взаємодію: в історії української мови зміни в підсистемі голосних (занепад редукованих) спричинили зміни в підсистемі приголосних. Тезу про зворотний вплив консонантизму на вокалізм в історії слов'янських мов висунув Шахматов, який розглядав зв'язок вокалізму і консонантизму як взаємодію (там же: 157–165).

За Житецьким, провідну роль у процесі перетворення підсистем вокалізму і консонантизму української та інших слов'янських мов відіграв вокалізм: саме зміни в підсистемі голосних (занепад редукованих) спричинилися до наступних змін як у підсистемі голосних, так і в підсистемі приголосних.

Як відзначив В. П. Плачинда, дуже важливим у Житецького є встановлення стійких тенденцій до рівноваги голосних і приголосних в історії української мови (Плачинда, 1987: 89). Житецький вважав, що між вокалізмом і консонантизмом існують компенсаційні відношення: «ослаблення» вокалізму, за Житецьким, спричиняється до «підсилення» консонантизму, а «підсилення» вокалізму – до «ослаблення» консонантизму. Щоправда, вчений трактував цю тезу дещо механістично і за різними ознаками для голосних і приголосних: «ослаблення» вокалізму полягає в скороченні кількості голосних звуків (занепад редукованих), а «підсилення» консонантизму – у вживанні в певних позиціях (у кінці слова та перед глухими приголосними) сильних (глухих) приголосних звуків, у подовженні пом'якшених приголосних у сполученнях «приголосний +[j]»(Житецький, 1876: 210–217).

Водночас сама думка про те, що в слов'янських мовах і в їхній історії «бідний» вокалізм поєднується з «багатим» консонантизмом і навпаки, заклала основи історичної типології слов'янських мов (на фонологічному рівні) і виявилася дуже продуктивною в мовознавстві ХХ ст. Вона стала основою поділу слов'янських мов на два типи – вокалічний і консонантний, які було інтерпретовано як у синхронічному, так і в діахронічному аспекті (Исаченко, 1963; Горшкова, 1963; Иванов, 1990: 225–228; Колесов, 1980: 139, 206–207). Фонологи виділили низку особливостей, що характеризують вокалічні та консонантні мови (діалекти), і встановили, що «чистих» вокалічних і «чистих» консонантних мов не існує. Про це імпліцитно йдеться вже в Житецького: так, він відзначав вокалізовані приголосні в говорах усіх східнослов'янських мов і більшу поширеність цих звуків в українських говорах порівняно з білоруськими та російськими (Житецький, 1876: 211).

Зберігає актуальність і теза Житецького про те, що типологічні відмінності між слов'янськими мовами полягають не тільки у вокалізмі, а й у консонантизмі. З погляду Житецького, у вокалізмі «індивідуалізм слов'янських наріч різкіше впадає в очі; але аналіз малоруського консонантизму покаже нам, що й тут панують глибоко типові звукові риси, хоча значною мірою вони зумовлені

перетвореннями в галузі голосних звуків»(там же: 145). Це, за Житецьким, є закономірним: «Та інакше й бути не могло: своєрідна система голосних повинна була викликати своєрідну систему приголосних звуків»(там же).

На думку Житецького, для прасхіднослов'янської мови характерне «процвітання глухих (редукованих – В. Г.) голосних»(там же: 67). Цей час і був періодом відносної рівноваги вокалізму і консонантизму у фонологічних системах слов'янських мов. Прямо на це Житецький не вказує, проте зазначене твердження представлено в ученого імпліцитно: воно органічне для системи ідей Житецького. Про це свідчить, зокрема, і те, як зображує вчений еволюцію фонологічної системи української мови після занепаду редукованих: «Рух звуків у малоруському наріччі, як і в усіх слов'янських наріччях, почався, на нашу думку, з утрати глухих звуків ь і ь...»(там же: 50).

Останню тезу критикував Потебня: «Що ж робили звуки до того часу, якщо вони не рухалися»(Потебня, 1876: 44). З нашого погляду, ця критика побудована на непорозумінні. Житецький, так само як і Потебня, бачив у мові динамічний феномен. Тут ідеться про інше: занепаду редукованих і фонологічним змінам, спричиненим цим процесом, передував період відносної рівноваги вокалізму і консонантизму у фонологічних системах слов'янських мов (Глушенко, 2001: 51). Безперечно, мав рацію Плачинда, зазначаючи, що Потебня зосередив увагу майже виключно на недоліках праці Житецького (Плачинда, 1987: 96).

На притаманне Житецькому системне тлумачення явищ історії української мови вказував М. О. Колосов, проте результати, здобуті Житецьким, Колосов оцінював як лише негативні (Колосов, 1878: 261).

З нашого погляду, сучасники й однодумці Житецького Потебня та Колосов (відзначимо, що частина історіографів мовознавства включає до складу Харківської лінгвістичної школи не тільки Потебню та Колосова, а й Житецького) не завжди були достатньо об'єктивними в оцінці низки тверджень Житецького. Суворість їхніх оцінок можна пояснити тим, що історичний зв'язок вокалізму і консонантизму в концепції Житецького виступає значною мірою в занадто загальному та схематичному вигляді. Так, занепад редукованих (причина) викликає повноголосся (наслідок), але механізм процесу залишено нез'ясованим. Звернення в цього випадку до тенденції відновлення вокалізму, ослабленого занепадом редукованих, є, на нашу думку, і сильною, і слабкою стороною гіпотези Житецького: намагання вченого визначити рушійні сили в самій фонологічній системі мало, поза всяким сумнівом, новаторський характер, проте реалізовано такий підхід було занадто абстрактно та схематично (Глушенко, 2001: 51–52). Це й призвело до того, що Потебня (Потебня, 1876: 44–45) та Колосов (Колосов, 1878: 261) відкинули встановлений Житецьким причинно-наслідковий зв'язок між занепадом редукованих і повноголоссям.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні проблем історичної типології слов'янських мов в українському мовознавстві кінця ХІХ ст. – початку ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

Глушенко В. А. Житецький і проблеми фонологічної типології слов'янських мов. Історія української лінгвістики: зб. наук. праць. К.; Ніжин: Наука-сервіс, 2001. С. 49–52.

PAVLO ZHYTETSKYI AND THE TYPOLOGY OF THE SLAVONIC LANGUAGES

Volodymyr Glushchenko

Doctor of Science (Linguistics), Professor, Head of the Department of Germanic and Slavonic Linguistics, Donbas State Teachers' Training University, Sloviansk, Ukraine

e-mail: sdpunauka@ukr.net

ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

SUMMARY

P. H. Zhytetskyi's book «Очерк звуковой истории малорусского наречия» became a valuable contribution into Ukrainian and Slavonic studies. Zhytetskyi is credited with posing the problem of the relationship between vocalism and consonantism in the history of the Ukrainian language, and thus in the history of the Slavonic languages in general. Zhytetskyi's thesis about «the poor» vocalism combining with «the rich» consonantism and vice versa in the Slavonic languages and in their history set the grounds of the historical typology of the Slavonic languages (on the phonological level) and proved to be really effective in the XX-th ct. linguistics. It provided the principles of the Slavonic languages division into two types – a vocal and a consonant ones, which were interpreted both synchronically and diachronically (A. V. Isachenko, K. V. Horshkova, V. V. Ivanov, V. V. Kolesov).

Zhytetskyi reconstructed the systems of archetypes and the systems of phonetic rules with the similar mechanism (united by a common cause). This resulted in Zhytetskyi's understanding of the Ukrainian phonetic system history as a chain of causally related phonetic processes on the level of the subsystems (vocalism and consonantism) and the sound categories (strong and weak, voiced and unvoiced, hard and soft consonants). Therefore, Zhytetskyi's concept of the relationship between vocalism and consonantism in the history of the Ukrainian language has retained its relevance in comparative and typological linguistics of the XX-th ct. – early XXI-st ct.

Key words: history of the Ukrainian language, vocalism and consonantism relationship, phonological level, typology of the Slavonic languages.

REFERENCES

- Glushchenko, V. A. (2001). P. H. Zhytetskyi i problemy fonolohichnoi tytolohii slovianskykh mov [P. Zhytetskyi and the Issues of Phonological Typology of Slavonic Languages]. *Istoria ukrainskoi lnhvistyky: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv; Nizhyn: Nauka-servis, pp. 49–52. [in Ukrainian]
- Glushchenko, V. A. (1998). *Pryntsyipy porivnialno-istorychnoho doslidzhennia v ukrainskomu i rosiiskomu movoznavstvi (70-i rr. XIX st. – 20-i rr. XX st.)* [Principles of Comparative-Historic Researches in Ukrainian and Russian Linguistics (70-s XIX ct. – 20-s XX ct.)]. Donetsk. [in Ukrainian]
- Glushchenko, V. A. (2020). U vytokiv istorychnoi tytolohii slovianskykh mov: Pavlo Zhytetskyi [In the Origins of the Historical Typology of the Slavonic Languages: Pavlo Zhytetskyi]. *Teoretychni y prykladni problemy suchasnoi filolohii: zbirnyk naukovykh prats [za zahalnoiu redaktsiieiu profesora V. A. Glushchenka]*. Sloviansk: Vydavnytstvo B. I. Matorina. Vyp. 10. Ch. 2, pp. 3–10. [in Ukrainian]
- Gorshkova, K. V. (1963). *Sootnoshenie vokalizma i konsonantizma v istorii drevnerusskogo yazyka [Correlation of Vocalism and Consonantism in the History of the Old Russian Language]*. Slavyanskaya filologiya. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta. Vyip. 5, pp. 40–53. [in Russian]
- Zhytetskyi, P. I. (1876). *Ocherk zvukovoy istorii malorusskogo narechiya [Essay on the Sound History of Ukrainian Language]*. Kiev. [in Russian]
- Zhuravlyov, V. K. (1987). *Nauka o praslavyanskomyazyke: evolyutsiyaidey, ponyatiyimetodov [The Studies in the Proto-Slavic language: evolution of ideas, concepts and methods]*. Birnbaum X. Praslavyanskiy yazyk. Dostizheniya i problemy ivegorekonstruktsii. Moskva: Progress, pp. 453–493. [in Russian]
- Ivanov, V. V. (1990). *Istoricheskaya grammatika russkogo yazyka [Historical Grammar of the Russian Language]*. 3-e izd. Moskva: Prosveschenie. [in Russian]

Глуценко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.). Донецьк, 1998. 222 с.

Глуценко В. А. У витоків історичної типології слов'янських мов: Павло Житецький. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології: зб. наук. праць [за заг. ред. проф. В. А. Глуценка]. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. Вип. 10. Ч. 2. С. 3–10.

Горшкова К. В. Соотношение вокализма и консонантизма в истории древнерусского языка. Славянская филология. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1963. Вып. 5. С. 40–53.

Житецький П. І. Очерк звуковой истории малорусского наречия. К., 1876. IV, 376 с.

Журавлев В. К. Наука о праславянском языке: эволюция идей, понятий и методов. Бирнбаум Х. Праславянский язык. Достижения и проблемы в его реконструкции. М.: Прогресс, 1987. С. 453–493.

Иванов В. В. Историческая грамматика русского языка. 3-е изд. М.: Просвещение, 1990. 400 с.

Исаченко А. В. Опыт типологического анализа славянских языков. Новое в лингвистике. М.: Изд-во иностр. лит., 1963. Вып. 3. С. 106–121.

Колесов В. В. Историческая фонетика русского языка. М.: Высш. школа, 1980. 215 с.

Колосов М. А. Обзор звуковых и формальных особенностей народного русского языка. Варшава, 1878. X, 270 с.

Плацинда В. П. Павло Гнатівич Житецький. К.: Наук. думка, 1987. 208 с.

Потебня А. А. К истории звуков русского языка. Воронеж, 1876. Ч. I. VI, 243 с.

ПАВЕЛ ЖИТЕЦКИЙ И ТИПОЛОГИЯ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ

Владимир Глуценко

доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой германской и славянской филологии,

Донбасский государственный педагогический университет,

Славянск, Украина

e-mail: sdpunauka@ukr.net

ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

АННОТАЦИЯ

Значительным вкладом не только в украинистику, но и в славистику в целом стала книга П. И. Житецкого «Очерк звуковой истории малорусского наречия». Именно Житецкому принадлежит заслуга постановки проблемы связи вокализма и консонантизма в истории украинского языка и тем самым в истории славянских языков вообще. Положение Житецкого о том, что в славянских языках и в их истории «бедный» вокализм сочетается с «богатым» консонантизмом и наоборот, заложила основы исторической типологии славянских языков (на фонологическом уровне) и оказалась очень продуктивной в языкознании XX в. Она стала основой разделения славянских языков на два типа – вокалический и консонантный, которые были интерпретированы как в синхроническом, так и в диахроническом аспекте (А. В. Исаченко, К. В. Горшкова, В. В. Иванов, В. В. Колесов).

Житецким были реконструированы системы архетипов и системы фонетических законов с подобным механизмом (объединенных общей причиной). Благодаря этому история фонетической системы украинского языка в трактовке Житецкого выступает как цепь причинно связанных фонетических процессов на уровне подсистем (вокализм и консонантизм) и признаков звуков (сила и слабость, глухость и звонкость, твердость и мягкость согласных). Это и обусловило то, что концепция связи вокализма и консонантизма в истории украинского языка Житецкого сохранила актуальность в сравнительно-историческом и типологическом языкознании XX в. – начала XXI в.

Ключевые слова: история украинского языка, связь вокализма и консонантизма, фонологический уровень, типология славянских языков.

Isachenko, A. V. (1963). *Opyit tipologicheskogo analiza slavyanskih yazykov [Essay on the Typological Analysis of the Slavonic Languages]*. *Novoe v lingvistike*. Moskva: Izdatelstvo inostrannoy literatury, 1963. Vyip. 3, pp. 106–121. [in Russian]

Kolesov, V. V. (1980). *Istoricheskayafonetikarusskogoyazyika [Historical Phonetics of the Russian Language]*. Moskva: Vysshaya shkola. [in Russian]

Kolosov, M. A. (1878). *Obzor zvukovyih i formalnyih osobennostey narodnogo russkogo yazyika [Review of the Sound and Formal Features of the Folk Russian Language]*. Varshava. [in Russian]

Plachynda, V. P. (1987). *Pavlo Hnatovych Zhytetskyi*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]

Potebnya, A. A. (1876). *Kistoriizvukovrusskogoyazyika [On the History of the Sounds of the Russian Language]*. Voronezh. Ch. 1. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021

УДК 83.8:81'38[811.161.2+811.111

THE PECULIARITIES OF RENDERING PHONETIC AND GRAPHICAL STYLISTIC DEVICES IN CHILDREN'S LITERATURE TRANSLATION

Ilona Derik

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Translation and Theoretical

and Applied Linguistics, State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D.Ushynsky", Odesa, Ukraine
e-mail: ilonaderik@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8979-4745>

Yevheniia Savchenko

Candidate of Philology, Assistant Professor at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine
e-mail: anneshirley2687@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7000-5155>

SUMMARY

The article is dedicated to the issue of possible difficulties of rendering phonetic and graphical stylistic devices in translating English belles-lettres texts into Ukrainian. The survey of the existing theoretical works on this topic has revealed the relevance of the sound imitation and other ways of sound instrumentation in the general stylistic and pragmatic effect of the literary work.

It has been proved that typological discrepancies on one hand, and ethnic and cultural differences on the other hand result in additional challenges for belles-lettres literature translators. In this respect children's literature requires special techniques in translation as young readers' perception is more dependent on the translator's skill.

The research was carried out on the basis of K. Grahame's fairy tale «The Wind in the Willows» and its Ukrainian translation by A. Sahan «Bimep y vepōax». The phonetic and graphical stylistic devices and the mechanism of their functioning in English children's literature served as the object of the research, the subject being the peculiarities of rendering these devices in Ukrainian translation.

The objective of the research was to provide the most efficient ways of rendering the phonetic and graphical stylistic devices in translation into the typologically different language.

It has been concluded that onomatopoeic words are more aptly rendered by means of the search for the analogue, while in preserving assonance and alliteration losses in rendering are more inevitable due to the typological discrepancies on the phonetic and lexical levels. However, the employment of translation transformations allows to optimize the quality of translation. The perspective is seen in the study of the figures of speech of other linguistic levels and the ways of their rendering in Ukrainian translation.

Key words: *phonetic and graphical stylistic devices, sound imitation, sound instrumentation, onomatopoeic words, assonance, alliteration.*

Introduction. The issue of the phonetic and graphical stylistic means investigation in the belles-letters style in general and in individual writers' idiolects in particular still remains the matter of great urgency both in the field of linguistic poetics and translation studies.